

„СЕМИЈАЧКОТО“ ЗНАМЕ И МИЈАЧКИТЕ СЕМЕЈНИ ЗНАМИЊА

Дамјан Бужаровски

Македонско грбословно друштво
<https://orcid.org/0000-0003-3540-9888>

УДК 929.9(=163.3:497.761)

<https://doi.org/10.47763/mher2117026b>

Рецензирана статија

АПСТРАКТ

Досега, од неколку автори се изнесени тврдења за постоењето на едно мијачко знаме. Меѓутоа, овие автори не зборуваат за исто знаме и нивните описи се разликуваат. Во овој труд ќе ги разгледаме тие описи и ќе се обидеме да утврдиме кое е вистинското мијачко знаме, доколку тоа постоело или пак, дали можеби биле повеќе мијачки знамиња. Исто така ќе ги разгледаме мијачките семејни знамиња за коишто денес ретко се знае дека некогаш постоеле (сочувани се само три вакви знамиња), но на постарите фотографии од свадбите во мијачките села можеме да ги забележиме, па дури одредени знамиња и да реконструираме врз основа на фотографиите и описите.

Клучни зборови: Мијачко знаме, Мијаци, бајрак, семејни мијачки знамиња.

FLAG OF „ALL THE MIJAKS“ AND THE MIJAKS FAMILY FLAGS

Damjan Buzharovski

Macedonian Heraldic Society,
<https://orcid.org/0000-0003-3540-9888>

UDC 929.9(=163.3:497.761)

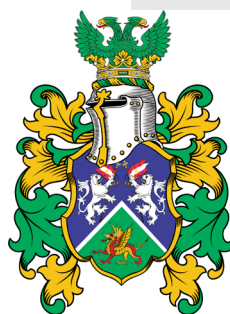
<https://doi.org/10.47763/mher2117026b>

Peer-reviewed article

ABSTRACT

So far, several authors have claimed there is only one Mijak flag. However, these authors do not write of the same flag and their descriptions differ. In this paper we will look at those descriptions in an attempt to determine if the flag existed or if there were multiple Mijak flags. We will also look at the Mijak family flags, which today are rarely known to have existed (only three such flags have been preserved), but in older photographs of weddings in the Mijak villages we can see specific flags and reconstruct them based on photographs and descriptions.

Key words: Mijak flag, Mijaks, bayrak, family Mijak flags

МИЈАЦИ

Реканскиот регион или само Река се наоѓа во западниот дел на Република Македонија. Низ него тече реката Радика, десна притока на Црн Дрим. Населбите во ова подрачје, според текот на реката Радика, се делат на неколку предели и тоа: Долна Река, што се простира по средниот тек на Радика; Горна Река, по горниот тек на Радика; Голема Река, од устието на Мала Река во Радика до устието на Радика во Црн Дрим, односно по долниот тек на Радика и Мала Река по текот и сливот на истоимената река, којашто е и главна лева притока на Радика (Тодоровски 1970, 9; Смиљанић 1925, 7).

Македонците кои го населуваат Реканскиот регион се познати под името Мијаци (Македонија 1978, 210). Голем број од овие села денес се наполно раселени или со мошне мал број жители. Освен во селата во Река, Мијаци живеат и во селото Смилево во Битолско, Ореше и Папрадишта во Велешко, а голем дел се преселиле во градот Крушево и селото Ехловец, Кичевско (Лоноски-Огњановиќ 2004, 20; Томић 1923, 227).

Поради високите планини и немањето услови да се занимаваат со земјоделство, Мијаци главно се занимавале со сточарство (Алексиев 1914, 25). Григоров вели дека и најсиромашната куќа кон средината на XIX век имала по 50 – 60 овци (Григоров 1907, 205).

Мијаци биле ендегамно племе. Тие се женеле и мажеле меѓусебно. Нема податоци дека се мажеле и женеле со соседните племиња, па дури ни од едно мијачко село со друго. Само на оние кои ги сметале за развртници, вдовците, вдовиците или пак тие кои ќе останеле постари, а неженети и немажени, им барале невести и мажи во околните мијачки села. Поради ова, како и поради непристапниот предел, тие останале недопрени и ги зачувале племенските одлики до многу доцна (Трайчевъ 1941, 119). Како такви, Мијаци се разликувале од другите етнички групи од соседните села по носијата, обичаите, фолклорот, архитектурата, дијалектот, а се смета дека имале и свое знаме.

МИЈАКС

The Reka region or just Reka is located in the western part of the Republic of Macedonia. The river Radika, a right tributary of the Crn (Black) Drim, flows through it. The settlements in this area, along the course of the river Radika, are divided into several areas: Dolna (Lower) Reka, which extends along the middle course of the Radika; Gorna (Upper) Reka, along the upper course of the Radika; and Golema (Great) Reka, from the mouth of Mala (Little) Reka in Radika to the mouth of Radika in Crn (Black) Drim, that is along the lower course of Radika and Mala Reka along the course and watershed of the river with the same name, which is the main left (east) tributary of Radika (Тодоровски 1970, 9; Смиљанић 1925, 7).

Macedonians who inhabit the Reka region are referred to as Mijaks (Македонија 1978, 210). Many of the Reka region villages have been completely displaced or have very small populations. Apart from the villages in the Reka, Mijaks also live in the village of Smilevo in Bitola, Oreshe and Papradishta in Veles, with the majority having moved to the town of Krushevo and the village of Ehlovec, Kicehvo (Лоноски-Огњановиќ 2004, 20; Томић 1923, 227).

Due to the high mountains and the lack of conditions to engage in agriculture, the Mijaks were mainly engaged in animal husbandry (Алексиев 1914, 25). Grigorov says that even the poorest house in the middle of the XIX century had 50-60 sheep (Григоров 1907, 205).

The Mijaks were an endogamous tribe. They married only within the respective village. There are no records that they married across neighboring tribes, or even from one Mijak village to another. Only those who were considered prostitutes, widows, or those who were older, but unmarried, sought brides or husbands in the surrounding Mijak villages. Due to this, as well as to the inaccessible landscape, they remained intact and preserved tribal features until very late (Трайчевъ 1941, 119). As such, the Mijaks differed from other ethnic groups in neighboring villages in their costumes, customs, folklore, architecture, and dialect, and it is thought that they had their own flag.

МИЈАЧКОТО ЗНАМЕ

Некои автори (Смиљаниќ 1925, 35; Трајчевъ 1941, 94; Матковски 1959, 69; Станојевиќ 1930, 3) сметаат дека Мијаците имале свое идентитетско знаме, односно бајрак, којшто претставувал нивно обележје. Поимот бајрак е по потекло од османлиско-турскиот збор bayarak, што значи знаме (Јоновски и Поповски 2020, 4). Георги Трајчев вели дека мијачкото знаме е старо колку што е стар мијачкиот род (Трајчевъ 1941, 95), а Тома Смиљаниќ (сл. 1) вели дека по Косовската битка, Мијаците кои се вратиле од Косово, го собрале и сокриле знамето во селото Сушица, и го ваделе кога им било потребно (Смиљаниќ 1925, 35; Смиљаниќ 1921, 230; Архив МАНУ). Речиси идентично предание запишал Станојевиќ според раскажувањето на Љуб. Павловиќ, во коешто наведува: „По Косовската битка, Мијаците по предание дошле на овие планини заедно со својот бајрактар. Бајракот го скриле... Во борбите против Австријците во светската војна¹, тие по раскажувањето на Љуб. Павловиќ го истакнале косовското знаме“ (Станојевиќ 1930, 3).

Понатаму, Смиљаниќ наведува дека по Косовската битка, кога Мијаците ќе се нашле во опасност, го развејувале нивниот „косовски бајрак“ и сите се собирале околу него. Тие давале и знак кога се развејува нивниот бајрак, со тоа што палеле оган на врвовите на планините, особено на Вели Врх, Бистра и Крчин (Архив МАНУ). Тој исто така пишува дека Мијаците го развеале своето знаме за време на австрискиот поход на Пиколомини, во 1689 година. Тие тогаш се бореле на страна на султанот, и во битката кај Влајнице, близу Гостивар, придонеле за победа. Оттогаш, султанот им дозволил да го користат својот „крстат барјак“ и слободно да го развејуваат за време на свадбите (Смиљаниќ 1925, 35). Инаку мијачкото знаме се нарекува уште и крстат бајрак, бидејќи на врвот

МИЈАК FLAG

Some authors like Smiljanic, Traychev, Matkovski, Stanojevic, consider that the Mijaks had their own identifying flag or bayrak and served as their insignia (Смиљаниќ 1925, 35; Трајчевъ 1941, 94; Матковски 1959, 69; Станојевиќ 1930, 3). The term bayrak is derived from the Ottoman-Turkish word bayarak meaning flag (Јоновски и Поповски 2020, 4). Georgi Traychev says that the Mijak flag is as old as the Mijak tribe (Трајчевъ 1941, 95), and Toma Smiljanic (Fig. 1) says that after the Kosovo battle (1389), the Mijaks who returned from Kosovo collected and hid the flag in the village of Sushica and displayed it whenever they needed (Смиљаниќ 1925, 35; Смиљаниќ 1921, 230; Архив МАНУ). Stanojevic wrote an almost identical story attributed to Ljub. Pavlovich in which he states: “After the Battle of Kosovo, the Mijaks, according to the tradition, came to these mountains together with their flag bearer. They hid the flag ... In the fights against the Austrians in the world war¹, they according to the Ljub. Pavlovich story, hoisted the Kosovo flag” (Станојевиќ 1930, 3).

Smiljanic further states that after the battle of Kosovo, when the Mijaks were in danger, they waved their “Kosovo flag” and everyone gathered around it. They also gave a signal when their flag was displayed, by lighting a fire on the tops of the mountains, especially on Veli Vrh, Bistra and Krchin (Архив МАНУ). He also writes that the Mijaks carried their flag during Piccolomini’s Austrian campaign in 1689. They fought on the side of the sultan Suleiman II and in the battle of Vlajnice near Gostivar contributed to victory. Subsequent to the battle, the sultan allowed them to use their “cross flag” and freely display it during weddings (Смиљаниќ 1925, 35). The Mijak flag is called a cross flag because it has a cross on the flagpole. Apart from being referred to as a cross

сл./Fig. 1

на копјето на којшто стои знамето има крст. Освен како крстат бајрак, мијачките знамиња биле нарекувани и турски бајрак (Стејић-Поленакровиќ 1950, 130), а Смиљаниќ го нарекува и косовски бајрак (Архив МАНУ).

Околу овие тврдења на Станојевиќ и Смиљаниќ се поставуваат повеќе прашања. Прво, кои се изворите за нивните тврдења дека знамето било донесено по Косовската битка? Понатаму, колку се тие веродостојни? Како успеале Мијациците, знамето од 1389 година да го сочуваат неколку столетија и да го развјуваат кога им било потребно? Поедноставно е да се даде одговор на првото прашање. Најпрвин, Станојевиќ самиот го кажува својот извор. Имено, извесен Љуб. Павловиќ му раскажувал за знамето. Смиљаниќ пак, не наведува од каде му е информацијата. Бидејќи Смиљаниќ е по потекло Мијак од селото Тресонче, можеме да претпоставиме дека оваа информација ја слушал како легенда и предание од постарите во неговото родно место или пак, ја дознал со распрашување во другите мијачки села. За самата веродостојност на информацијата е потешко да се одговори. За тоа дека имало Мијаци кои учествувале во Косовската битка наоѓаме преданија и кај други автори (Џвијиќ 2000, 455; Бацовиќ 1878; Божовиќ 1930, 116; S. Gidal and T. Gidal 1957, 34-35), и поради овие легенди што останале кај Мијациците, можно е да има некоја историска вистина во тврдењата на Смиљаниќ и Станојевиќ дека имало Мијаци кои се бореле во Косовската битка и во тоа нема ништо спорно. Но, дека по Косовската битка со себе тие го вратиле своето знаме, освен кај Смиљаниќ и Станојевиќ, кај другите автори не среќаваме ваква информација. Сепак, немајќи докази, не можеме со сигурност ниту да ги отфрлиме ваквите тврдења. Околу третото прашање, исто така постојат големи нејаснотии. Имено, материјалите од коишто се изработуваат знамињата не се многу трајни, и тешко е возможно едно знаме да било користено неколку столетија, особено во војни и изложено на временски непогоди. Можеби Мијациците вршеле извесни поправки и реставрација на нивното знаме или шиеле ново исто такво знаме кога старото ќе се оштетело?! Во спротивно, не би било возможно истото знаме да биде користе-

flag, the Mijak flag was also called Turkish flag (Стејић-Поленакровиќ 1950, 130), and Kosovo flag (Архив МАНУ).

Several questions are being raised about these assertions by Stanojevic and Smiljanic. First, what are the sources for their claims that the flag was brought back after the battle of Kosovo? Furthermore, how credible are they? How did the Mijaks manage to preserve the flag from 1389 for several centuries and wave it when they needed it? The first question is simpler to answer. First, Stanojevic points to his own source. Namely, a certain Ljub. Pavlovic told him about the flag. Smiljanic, on the other hand, does not state where his information comes from. Since Smiljanic is himself from the Mijak tribe, from the village of Tresonche, we can assume that he heard this information as a legend from the elders in his village or that he found out by questioning residents in other Mijak villages. It is more difficult to verify the reliability of the information. The fact that there were Mijaks who took part in the battle of Kosovo can be found in the writings of other authors like Cvijic, Badzovic, Bozovic and Gidals (Џвијиќ 2000, 455; Бацовиќ 1878; Божовиќ 1930, 116; S. Gidal and T. Gidal 1957, 34-35). These recorded legends hint at the possibility that there is some historical truth in the claims of Smiljanic and Stanojevic that there were Mijaks who fought in the battle of Kosovo and brought their flags back with them. However, except for Smiljanic and Stanojevic, we do not find information in the work of the other authors that after the battle of Kosovo the Mijaks returned their flag with them. Without evidence to the contrary, we cannot deny such claims with certainty. There is also great uncertainty about the third question. Namely, the materials from which the flags are made are not very durable and it is hardly possible for one flag to have been used for several centuries, especially in wars and exposed to the elements. Maybe the Mijaks made some repairs and restoration of their flag or sewed a new, similar, flag when the old one was no longer serviceable? Otherwise, it would not be possible for the same flag to be used for several centuries. Probably over time, several identical flags were sewn, but

но неколку столетија. Најверојатно, со текот на времето биле сошени повеќе слични знамиња, но со мали отстапки, бидејќи како што наведува Смиљаниќ во својот опис, некаде наместо коњаник се среќавал оклопник (Архив МАНУ), што укажува на постоење повеќе слични знамиња со мали отстапки.

За изгледот на мијачкото знаме постојат повеќе различни описи. Георги Трајчев во неговата книга „Книга за Мијаците“, објавена 1941 година, истото го опишува како: „бело (копринено или не) платно, долго околу еден метар, коешто служи како поле. По средината има крст, а во четирите краја стојат лав, орел, змеј и полумесечина – симболизирајќи го владеењето на раканско од Бугарија (лав); Византија и Србија (орел); Албанија (змеј) и Турција (полумесечина)“ (сл. 2) (Трајчевъ 1941, 94-5). Ваквото толкување на символите на знамето од Трајчев треба да го земеме со резерва и тешко е веројатно дека е точно. Имено, змејот не е албански симбол и не е познат грб со змеј, поврзан со територијата на Албанија. Тој претставува симбол на богот на добитокот кај Словените, Велес, а Мијаците пред сè се сточарски народ, додека пак, месечината со ѕвездата е различно поставена од таа кај турското знаме (Филипова 2007, 5). Исто така, во науката не е познато знаме коешто ги прикажува сите окупатори во последните десет столетија и истовремено да претставува идентитетско знаме на некоја група (Јоновски и Поповски 2020, 10).

Смиљаниќ во повеќе свои трудови зборува за мијачкото знаме и неговиот изглед (Смиљаниќ 1921, 230; Smiljanič 1924, 73; Смиљаниќ 1925, 35; Архив МАНУ), но најпотполн опис дава во еден свој запис, сочуван при Архивот на МАНУ, во фондот Тома Смиљаниќ Брадина. Таму, тој за мијачкото знаме запишал:

„Мијачкиот бајрак е голем, се става на мотка долга преку три сажни. На врвот има дрвен крст, убаво изрезбан, и на вкрстените делови има изрезбани или прицврстени четири огни-ла, како што се оние на нашиот грб. Бајракот е сошиен од три различни платна. Горното и до-

with small variations, because as Smiljanic states in his description, some displayed instead of a horseman, an armored man (Архив МАНУ), which indicates the existence of several identical flags with small variations.

There are many different descriptions of the Mijak flag. Georgi Traychev in his “Book about the Mijaks”, published in 1941, describes it as: “white (silk or not) canvas, about one meter long that serves as a field. There is a cross in the middle, and at the four ends there is a lion, an eagle, a dragon and a crescent moon - symbolizing the rule of the Bulgarian hand (lion); Byzantium and Serbia (eagle); Albania (dragon) and Turkey (crescent)” (Fig. 2) (Трајчевъ 1941, 94-5). This interpretation of the symbols of the flag by Traychev should be taken with caution as it is likely to be inaccurate. Namely, the dragon is not an Albanian

сл./Fig. 2

symbol and there is no known coat of arms with a dragon connected to the territory of Albania. It is a symbol of the god of livestock among the Slavs, Veles, and the Mijaks are primarily livestock people, while the moon with the star is placed differently from that of the Turkish flag (Филипова 2007, 5). Also, in science it is no known flag representing all the occupiers on some region in the last ten centuries and at the same time serving as the identifying flag of a given group (Јоновски и Поповски 2020, 10).

In several of his works, Smiljanic talks about the Mijak flag and its appearance (Смиљаниќ 1921, 230; Smiljanič 1924, 73; Смиљаниќ 1925, 35; Архив МАНУ), but he gives the most complete description in one of his records preserved in the MANU Archive, in the fond Toma Smiljanic Bradina. There, he wrote the following about the Mijak flag:

“The Mijak flag is big, it is placed on a pole over three sazanjs (unclear units of length) long. At the top there is a beautifully carved wooden cross and on the cross parts there are four carved or attached fire steels, such as those on our coat

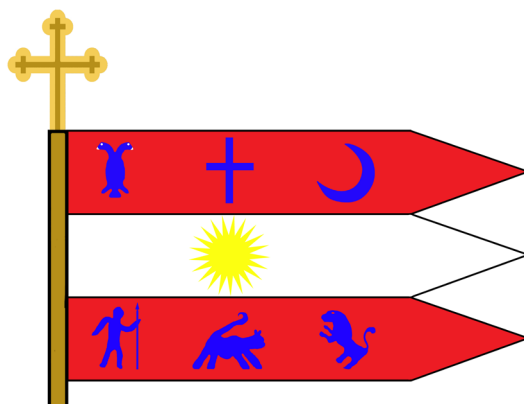
лното се црвени, а средното бело. Платната завршуваат во три клина, на чиешто врвови се закачени китки во иста боја. На горното црвено платно, од сина чоја се пришиени: крст, сличен на оној на врвот на бајракот, двоглав орел и полумесечина... На долното црвено платно од бајракот се пришиени: 'копљаник', куче и лав, некаде наместо 'копљаник' – оклопник. Во средина на белото платно е зашиено сонце“ (сл. 3). (Архив МАНУ)

Досега најстариот опис на знаме, користено од Мијаците, е објавен во 1868 година од Стефан Веркович, но како свадбарско знаме. Исто така, Веркович не споменува дека се работи за едно мијачко знаме, туку зборува во множина за знамиња, и вели:

„По неколку минути се развејуваат знамиња на покривите на куќите, во коишто ќе биде свадбата или свршувачката: знамињата се црвени, опточени со злато и со позлатено јаболко на врвот доколку доведуваат снаа во својот дом, а доколку го свршуваат синот, знамето нема позлатено јаболко“ (Веркович 1868, 8).

Петар Петровиќ пак, кој го посетил Галичник во 1931 година за снимање на свадбените обичаи, исто така споменува црвено знаме и вели: „Пред нивното ослободување од Турците, бајракот бил од црвена ткаенина, на којашто во средината се пришива бел крст“ (Петровиќ 1931, 92). Споменување некакви црвени бајраци имаме и во песната „Баневич Јован и Мара од Белград“ од Дебарско во Зборникот на Јастребов, издаден во 1886 година. Имено во песната се истакнува:

Ај ти тебе моја стара мајко!
 Како шчо се китени сватови,
 Да земете две рала мефтере,
 Да земете црвена бајрака,
 Да појете у моја момичка,
 Да земете црвено јаболко,
 Да дајте Маре Белогратке... (Јастребов 1886, 52-53)

сл./Fig. 3

of arms (on the Serbian CoA, authors note). The flag is sewn from three different canvases. The top and bottom are red, and the middle is white. The canvases end in three streams, on the tops of which bouquets of the same color are hung. On the upper red canvas are sewn from blue felt: a cross, similar to the one on the top of the flag, a double-headed eagle and a crescent... On the lower red

canvas of the flag are sewn: spearman, dog and lion, somewhere instead of spearman, there is a man with armor. The sun is sewn in the middle of the white canvas.” (Fig. 3) (Архив МАНУ)

So far, the oldest known description of a flag used by the Mijaks was published in 1868 by Stefan Verkovic, but as a wedding flag. Also, Verkovic speaks in the plural and says:

“After a few minutes, flags are waved on the roofs of houses, where the wedding or engagement will take place: the flags are red, surrounded by gold and a gilded apple on top if they bring a daughter-in-law to their home, and if they engage their son, the flag has no gilded apple”. (Веркович 1868, 8).

Petar Petrovic, who visited Galichnik in 1931 to record wedding customs, also mentions a red flag and says: “Before their liberation from the Turks, the flag was made of red fabric, on which a white cross was sewn in the middle” (Петровиќ 1931, 92). Some red flags are mentioned in the song “Banевич Jovan and Mara from Belgrade” from Debar region in the Collection of Yastrebov published in 1886. Namely, the song says:

Oh, my old mother!
 As the groom mates are decorated
 Get to pairs of mefters (probably a kind of a garment),
 Get the red flag,
 And go to my bride,
 Get a red apple,
 To give to Mare from Belgrade... (Јастребов 1886, 52-53)

За постоењето вакво црвено знаме на коешто се пришивало крст се сеќава и Горица Перишиќ моминско Мелоска, родена во Галичник во 1933 година. Според неа, ваквото знаме се користело во Галичник за време на славите (Перишиќ 2018)². Следствено на ова, можно е да се работи за славско знаме, но не се исклучува можноста, под црвени бајраци, Верковиќ и Петровиќ да ги подразбираат подоцнежните семејни знамиња (за коишто ќе видиме подолу), бидејќи на нив главно како основни бои преовладуваат белата и црвената боја, а крстот е застапен на речиси секое вакво знаме.

Денес, во сè почеста употреба е едно знаме коешто е речиси идентично со она што го опишува Трајчев. Ова знаме во средината има крст, којшто е ставен во еден круг што личи на сонце, и во секој од аглите на крстот пишува ИС ХР НИ КА, што е христијански симбол и значи Исус Христос победува. Понатаму, во секој од аглите на ова знаме има по едно животно и тоа: лав, двоглав орел, змеј и полумесечина со ѕвезда (сл. 4). Од друга страна, на ниту една стара фотографија од свадбите во мијачките села не среќаваме вакво знаме, иако на некои постари фотографии се среќаваат знамиња различни од државното знаме (на тогашно кралство СХС, подоцна Кралство Југославија). Па затоа се поставува прашањето дали воопшто постоело едно мијачко знаме и доколку постоело, кое е вистинското мијачко знаме, имајќи ги предвид горенаведените различни описи на знамиња.

Одговорот на ова прашање го дава Тома Смиљаниќ Брадина (докторирал во Франција во 1930 година, инаку и самиот по потекло Мијак од селото Тресонче), кој наведува:

„За време на турското владеење, со тек на вековите, мијачкиот бајрак како да го изгубил обележјето на племенско знаме. Се зборува дека тие последен пат, својот крстат бајрак го развиле во борбата за време на преселбите под патријарсите.³ Во тие селидби, Мијаците ја губат својата племенска организација, бидејќи голем дел се сели кон Шумадија, Босна и Војводина. Но нивниот бајрак сепак се сочувал во останатиот дел од нивното племе. Само сега не како обележје на племето, туку на поединечни родови“ (Архив на МАНУ).

The existence of red flags such as these, on which a cross was sewn, is remarked by Gorica Perishich nee Meloska, born in Galichnik in 1933. According to her, this flag was used in Galichnik during the saint's days (Перишиќ 2018)². Consequently, it may be a saint's day flag, but we cannot exclude the possibility that the red flags referred to by Verkovich and Petovich are family flags (which we will see below), this is due to their dominant white and red color, and the cross represented on almost every family flag.

Today, a flag that is almost identical to what Traychev describes is in increasing use. This flag has a cross in the middle, which is placed in a circle that looks like the sun and in each of the corners of the cross is written IS HR NI KA, which is a Christian symbol and means "Jesus Christ wins". Furthermore, in each of the corners of this flag there is an animal: a lion, a double-headed eagle, a dragon, and a crescent with a star (Fig. 4). Interestingly, we do not find such a flag in any of the old photos from the weddings in the Mijak villages, although in some older photos we see flags different from the state flag (of the then Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, later Kingdom of Yugoslavia). Therefore, considering the differing flag descriptions, the question arises whether there was a flag of Mijak at all and if there was, what is the real Mijak flag?

The answer to this question is taken up by Toma Smiljanic Bradina (PhD, who graduated in France in 1930, and himself a native of Mijak from the village of Tresonche), who states:

"During the Turkish rule, for centuries the Mijak flag seemed to have lost its tribal flag insignia. It is said that they last use their cross flag in the struggle during the relocations under the Patriarchs.³ In those migrations, the Mijaks lost their tribal organization, as a large part moved to Shumadija, Bosnia and Vojvodina. But their flag was still preserved in the rest of their tribe. Only now not as a sign of the tribe, but of individual families." (Архив на МАНУ)

So, according to Smiljanic, with the disintegration of the tribal organization among the Mijaks, the family Mijak flags are created, which is probably why in the photos we find different

Значи според Смиљаниќ, со распадот на племенската организација, кај Мијациите се создаваат семејните мијачки знамиња, па најверојатно затоа на фотографиите среќаваме различни знамиња коишто имаат сличности со гореописаните знамиња, но не се исти. Следствено на ова тврдење, мијачкото знаме најверојатно престанало да се употребува во XVIII век, бидејќи во овој период имаме податоци за појава на емиграција од мијачкиот крај, населувајќи се главно во Смилево, Ореше и Папарадиште, Крушево и Ехловец (Трајчевъ 1941, 241, 248 и 254; Лоноски-Огњановиќ 2004, 20).

Секое семејство во мијачките села имало свое семејно знаме. Знамето секогаш го чувал главатарот на родот (Архив на МАНУ). Овие семејни знамиња претставувале тотемско обележје на родот, односно самиот народ велел дека тие се обележје на куќата, и биле користени на свадбите (Кличкова и Георгиева 1965, 120). Постоенењето на семејните знамиња се потврдува во записите на Манојловиќ, Куба, еден галички весник чишто автори се галичани, како и од постари фотографии од свадби во мијачките села. Во таа смисла и знамето коешто го опишува Трајчев треба да е семејно знаме. Но кај Трајчев се појавува уште еден спорен момент, а тоа е дека тој не дава фотографија од знамето туку цртеж. Врз основа на тоа, Јоновски и Поповски се прашуваат дали Трајчев нацртал реално знаме што го гледал пред себе си или направил реконструкција, заснована на други описи, а делумно на тоа како би требало да изгледа тоа знаме (Јоновски и Поповски 2020, 10). Исто така, основниот конструкциски концепт на знамето на Трајчев е целосно идентичен со фреска од црквата Св. Андреја, Матка (Исто).

Денешното мијачко знаме пак, коешто се користи, претставува преработено знаме од Трајчев. Ваквото преработено знаме според Јоновски и Поповски започнало да се користи од 1995 година во речиси сите населби во Мала Река и да се истакнува за време на селските слави во кругот на нивните цркви (Јоновски и Поповски 2020, 21), а за првпат било развеано во селото Тресонче во дворот на црквата Св. Петар и Павле, на празникот Петровден, по повод одбе-

сл./Fig. 4

flags that have similarities with the flags described above, but they are not the same.

Consequently, the Mijak flag probably ceased to be used in the 18th century, because in this period we have evidence of the emigration from the Mijak area, settling mainly in Smilevo, Oreshe and Paparadishte, but also in Krushevo and Ehlovec (Трајчевъ 1941, 241, 248 и 254; Лоноски-Огњановиќ 2004, 20).

Every family in the Mijak villages had its own family flag. The flag was always kept by the chief of the clan (Архив на МАНУ). These family flags were a totemic symbol of the clan, i.e., the people themselves said that they were a symbol of the house and were used at weddings (Кличкова и Георгиева 1965, 120). The existence of family flags is confirmed in the records of Manojlovich, Kuba, a Galichnik newspaper whose authors are from Galichnik, as well as from older photographs of weddings in the Mijak villages. With this evidence, the flag that Traychev describes is most likely a family flag. But Traychev's description has a controversial point, no photo of the flag is provided, but rather a drawing is included. Jonovski and Popovski posit if Traychev drew a flag he personally observed or made a reconstruction based on other descriptions (Јоновски и Поповски 2020, 10). Also, the basic design of the flag described by Traychev is completely identical with a fresco from the church of St. Andrew, Matka, near Skopje (Ibid).

Today's Mijak flag, still in use, is a reworked flag of that described by Traychev. According to Jonovski and Popovski, this reworked flag started to be used in 1995 in almost all settlements in Mala Reka and stands out during the villages saint day in the area of their churches (Јоновски и Поповски 2020, 21). The first time it

лежување на 150-годишнината од изградбата на црквата (Исто, 20). За тоа како било одлучено да се земе ова знаме како симбол на сите Мијаци во „Тресонечки летопис“, издаден истата 1995 година, се наведува:

„Натамошните истражувања веројатно ќе откријат и други родовски семејни мијачки бајраци. Од досегашните согледувања, ние се одлучивме да го усвоиме мијачкиот барјак што е опишан во Книгата за Мијациите од Ѓорѓи Трајчев како заеднички племенски симбол на целото мијачко племе, како и бајракот што е опишан од тресончанецот Томо Смиљаниќ-Брадина“ (Мијачки „крстат“ барјак 1995, 15).

Меѓутоа, иако се вели дека бил усвоен како симбол на Мијациите и бајракот опишан од Смиљаниќ, тој воопшто не започнал да се упо-

was displayed was in the village of Tresonche in the yard of the church of St. Peter and Paul on St. Peter’s Day, on the occasion of the 150th anniversary of the construction of the church (Ibid, 20). About how it was decided to take this flag as a symbol of all Mijaks in “Tresonechki letopis” published in 1995:

“Further research is likely to uncover other family related Mijak flags. From the observations so far, we have decided to adopt the Mijak flag described in the Book of the Mijaks by Gjorgjii Traychev as a common tribal symbol of the entire Mijak tribe, as well as the flag described by Tomo Smiljanich - Bradina from Tresonche” (Мијачки „крстат“ барјак 1995, 15).

However, although Smiljanich’s version is said to have been adopted as a symbol of

СЕМЕЈНИ ЗНАМИЊА НА /THE FAMILY FLAGS OF:

б. Ажиевци /Azhiєvci; в. Меловци /Melovci; г. Шотаровци /Shotarovci; д. Брезовци /Brezovci; ѓ. Брезовци /Brezovci

требува и продолжила употребата само на знамето, дадено од Трајчев.

Доколку во минатото некогаш постоело едно семијачко знаме, најверојатно е она што го опишува Смиљаниќ, а другите опишани знамиња се всушност семејни знамиња што настанале подоцна. Ова тврдење го засноваме на тоа што Смиљаниќ прво и самиот е по потекло Мијак и бил подобро запознаен со културата, обичаите и народните преданија кај Мијаците. Понатаму тој дава детален опис за мијачкото знаме, како и за приликите по коишто престанало да се употребува, додека Трајчев не дава никакви објаснувања. Всушност, неговиот текст за мијачкото знаме претставува реакција на напис од извесен полковник Ст. Стаматов, кој пишувал како се нашол лавот на бугарскиот грб и тврдел дека по паѓањето на Бугарија под Османлиите, знаме со лав се зачувало во дебарско кај Мијаците (Трајчевъ 1941, 94). Впрочем, видовме погоре дека и самото толкување на симболите на знамето што го дава Трајчев, тешко е веројатно дека е точно.

Во прилог на нашето тврдење оди и фактот дека доколку направиме паралела помеѓу сите досега познати семејни знамиња и описи има големи сличности. Така, како основа, главно преовладуваат белата и црвената боја. Главни симболи на семејните знамиња се полумесецина, крст, звезда, лав, орел, овца, јагне, овчар, кругови и коњаник. Овие сличности можеби се должат на тврдењата на Смиљаниќ дека некогаш постоело едно мијачко знаме, од коешто подоцна произлегле семејните знамиња.

Јоновски и Поповски сметаат дека во последната деценија на XX век постоела тенденција да им се дава друга димензија на свадбарските бајраци – идентитетска. Тоа се гледало во феноменот на семијачки бајрак, односно поставување еден семеен бајрак за знаме на сите Мијаци, концепт којшто бил непознат во времето кога се користеле свадбарските знамиња (Јоновски и Поповски 2020, 23). Сепак, со нивното тврдење не би можело да се сложиме во целост, бидејќи тврдењата за едно мијачко знаме се доста постари, а Тома Смиљаниќ за првпат споминува бајрак којшто Мијаците го донеле по Косовската битка и го сокриле во селото Сушица,

the Mijaks beside Traychev's version, the flag described by Smiljanich did not begin to be used at all and continued to be used only on the flag described by Traychev.

If in the past existed only one Mijak flag, it is probably the flag Smiljanich describes, and the other flags described by the other authors are in fact the later family flags. We base this claim on the fact that Smiljanich himself is from the Mijak tribe and was better acquainted with the culture, customs, and folklore of the Mijaks. Further, he gives a detailed description of the Mijak flag, as well as the circumstances on which it ceased to be used, while Traychev does not give any explanations. In fact, Traychev text about the Mijak flag is a reaction to an article by a certain colonel St. Stamatov, who wrote about how the lion was found on the Bulgarian coat of arms and claimed that after the fall of Bulgaria under the Ottomans, a lion flag was kept in the Debar area near the Mijaks (Трајчевъ 1941, 94). As described above, the interpretation of the symbols of the flag given by Traychev is unlikely to be correct.

In support of our claim is the fact that if we draw comparisons with all known family flags and descriptions there are great similarities. Thus, white and red are the predominant colors. The main symbols of the family flags are a crescent, cross, star, lion, eagle, sheep, lamb, shepherd, circles and horseman. These similarities may be due to Smiljanic's claims that there was once only one Mijak flag, from which family flags later emerged.

Jonovski and Popovski think that in the last decade of the XX century there was a tendency to give another dimension to the wedding flags – one of identity. This is seen in the phenomenon of a family flag, that is, setting up a family flag for the flag of all the Mijaks, a concept that was unknown at the time when wedding flags were used (Јоновски и Поповски 2020, 23). However, we could not fully agree with their assertion, because the claims for a Mijak flag are much older, and Toma Smiljanic mentions for the first time a flag that the Mijaks brought after the Kosovo battle and hid in the village of Sushica in his

уште во негова статија издадена во 1921 година (Смиљанић 1921, 230).

МИЈАЧКИТЕ СЕМЕЈНИ ЗНАМИЊА

Коста Манојловиќ, кој го посетил Галичник во 1924 година, зборувајќи за семејните мијачки знамиња вели:

„Ден порано, пред да ја доведат младата невеста во младоженовско-зетовската куќа, рано наутро, семејството на младоженецот става на куќата особено барјак со разни шари. Изгледа дека секое семејство во старина имало особено барјак, по што би можело да се заклучи дека тоа води уште во добата кога народот бил поделен на велеможи и себри“ (Манојловић 1926: 85).

Лудвик Куба наведува дека секое семејство во минатото имало свое знаме (Куба 2007, 95), и на една слика што ја нацртал од свадба во Галичник може да се забележи семејно знаме (сл. 6). И самите галичани во „Галички весник“, издаден во 1951 година, зборуваат за семејните знамиња и велат:

„Еден ден пред тоа, пред да ја доведат невестата во куќата на младоженецот, рано изутрина, фамилијата на младоженецот клава на куќата бајрак со разни шарки. Изгледа дека секоја фамилија во старо време имала специјален бајрак. Денеска овие бајраци се заменети со националното знаме“ (Галичник 1951).

Гајиќ кој бил во Галичник околу 1900 година, не споменува семејни знамиња, но зборува за знамиња во множина, не за исто знаме, и наведува: „Знамињата ги прават домашните терзии со различни фигури и украси“ (Гајић 1901, 175).

Семејните знамиња се користеле сè до почетокот на XX век и постепено престанале да се употребуваат во периодот на Кралството Југославија. Иако на некои фотографии сè уште гледаме вакви знамиња, веќе во тој период, тие постепено се заменуваат со државното знаме

article published in 1921 (Смиљанић 1921, 230).

THE MIJAKS FAMILY FLAGS

Kosta Manojlovic who visited Galichnik in 1924 spoke of Mijaks family flags saying:

“A day earlier, before bringing the young bride to the groom’s house, early in the morning, the groom’s family displays a special flag with

various patterns on the house. It seems that every family in antiquity had its own flag, after which it could be concluded that it dates back to the time when the people were divided into nobles and sebri” (Манојловић 1926, 85).

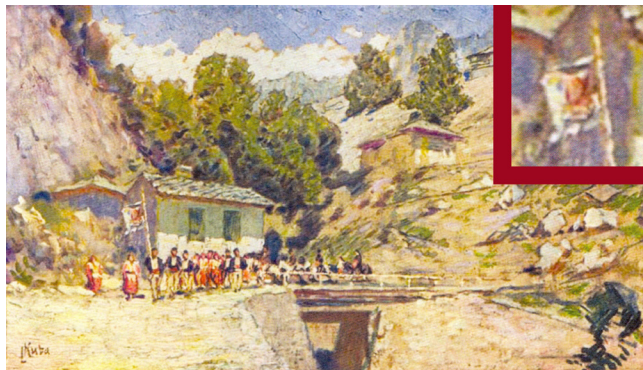
Ludvik Kuba

states that every family in the past had its own flag (Куба 2007, 95), and a picture he drew from a wedding in Galichnik shows a family flag (Fig. 6). The citizens of Galichnik themselves in the “Galichnik Newspaper” published in 1951 talk about family flags and say:

“The day before, before bringing the bride to the groom’s house, early in the morning, the groom’s family displays flag on the house with various patterns. It seems that every family in ancient times had a special flag. Today these flags have been replaced by the national flag” (Галичник 1951).

Gajic, who was in Galichnik around 1900, does not mention family flags, but speaks in plural about flags, not only one flag, and states: “The flags are made by the local tailors with different figures and decorations” (Гајић 1901, 175).

Family flags were used until the beginning of the 20th century and gradually ceased to be used during the period of the Kingdom of Yugoslavia. Although we still see such flags in some photographs, they are gradually being replaced by the state flag (Бужаровски Д. 2020, 51). The last family flag in Galichnik was sewn in 1927 by the tailor Jordan Shanduloski for the

сл./Fig. 6

(Бужаровски Д. 2020, 51). Последното семејно знаме во Галичник било сошиено во 1927 година од терзијата Јордан Шандулоски, за синот на Стефо Чадлоски (Стејић-Поленаковић 1950, 130). Последен пат, употреба на семејно знаме во Галичник забележуваме на француска репортажа за Македонија од 1960 година од Ирен Шању (Yougoslavie), и по ова повеќе не можеме да најдеме употреба на семејно знаме.

Трајчев вели дека во Галичник, знамиња поседувале околу 15 куќи, а за време на свадбите им биле позајмувани на оние семејства кои немале знаме. Ова негово тврдење не е точно, бидејќи според кажувањето на терзијата Јордан Шандулоски, кој го имал наследено овој занает од неговиот татко и кои всушност како терзии шиеле семејни знамиња во Галичник, од околу 500 куќи можело да има до 300 семејни знамиња (Стејић-Поленаковић 1950, 131).

Од семејните знамиња од Галичник, денес се зачувани само две во Музејот на Македонија. Поленаковиќ-Стејиќ која работела како кустос во Етнолошкиот музеј во Скопје, во статијата „Галички свадбени барјаци“, издадена во 1950 година, наведува дека таму се чувале четири галички свадбени бајраци коишто ги опишува (Стејић-Поленаковић 1950, 134). Два од бајраците се истите оние коишто денес се наоѓаат во Музејот на Македонија (сл. 7 и сл. 8),⁴ но со другите два што станало – не е јасно. Среќна околност е што Поленаковиќ-Стејиќ дава и фотографија од овие знамиња, па ние денес знаеме како изгледале.

Едното знаме коешто го опишува Поленаковиќ-Стејиќ и за коешто денес не знаеме каде се наоѓа, припаѓало на семејството Муратовци, односно било купено од Ружа Муратоска. Тоа било изработено од бело и црвено платно и црна и црвена чоја. На бело квадратно поле биле пришиени по една полумесечина од црна чоја со по

сл./Fig. 7

сл./Fig. 8

son of Stefo Chadloski (Стејић-Поленаковић 1950, 130). The last report of the use of a family flag in Galichnik is in a French report on Macedonia from 1960 by Irene Shanyo (Yougoslavie), and after this we can no longer find the use of a family flag.

Traychev says that in Galichnik flags were owned by about 15 houses, and during the weddings they were lent to those families who did not have a flag. However, his claim is not accurate, because according to the tailor Jordan Shanduloski who inherited this craft from his father and who sewed family flags as tailors in Galichnik from about 500 houses, could have up to 300 family flags (Стејић-Поленаковић 1950, 131).

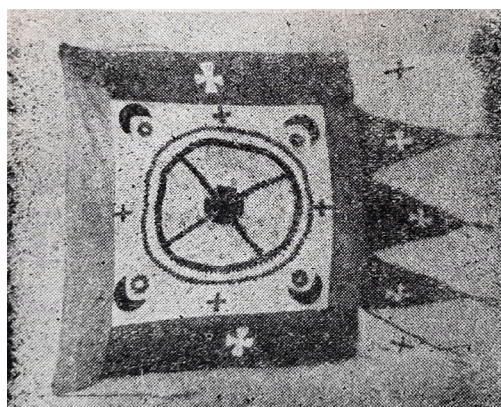
Of the family flags in Galichnik, only two are preserved in the Museum of Macedonia. Stejic-Polenakovic, who worked as a custos in the

Ethnological Museum in Skopje, states in her 1950 article “Galichnik wedding bayraks” that there four wedding flags were retained from Galichnik and she describes them (Стејић-Поленаковић 1950, 134). Two of the flags are the same one that today are kept in the Museum of Macedonia (Fig. 7 and 8),⁴ but what happened with the other two it is unclear. It is a happy circumstance that Stejic-Polenakovic also gives a photo of these flags, so today we know what they looked like.

The first flag Stejic-Polenakovic describes and for which we do not know its location, belonged to the Muratovci family, and it was bought by Ruzha Muratoska. It was made of white and red cloth and black and red felt. One crescent of black felt with one more short star of red felt was sewn on a white square field. Most of

една повеќекрака ѕвезда од црвена чоја. Најголемиот дел од квадратното поле ја зазема големата кружна нашивка од шарен материјал со цветови. Внатрешната нашивка е од црна чоја, а надворешната од црвена. Во центарот на кругот има крст од црна чоја. Лево и десно од белото платно се пришиени црвени платна, на коишто во средина има пришиен бел крст. На долниот дел од белиот квадрат е пришиена трака од тегет и жолт материјал, на којашто пак се пришиени три пламеници од црвена боја, а такви два пламеника се пришиени и на црвеното платно од бела боја. На секој од пламениците има крст, и тоа на белите испусти црвен, а на црвените испусти бели крстови (сл. 9).

Другото знаме од коешто дава слика Поленаквиќ-Стејиќ, не е познато на чие галичко семејство припаѓало. Тоа е составено од 9 квадратни полиња од бел, црвен, бордо и едно поле од шарен памучен материјал. Описот ќе биде од лево кон десно од страната од којашто се навлекува мотката. Првото поле било бело, на коешто од црна чоја се пришиени повеќекраки ѕвезди и нашивки од шарена материја во облик на лист по аглите и во облик на круг во средината. Второто квадратно поле било бордо; во секој од аглите била сошиена бела ѕвезда во чијшто центар бил сошиен круг од црна чоја, а во средината на полето бил сошиена кружна нашивка од бело платно, во чијшто центар била сошиена повеќекрака ѕвезда од црна чоја. Третото поле било со бела боја со исти орнаменти како првото. Во вториот ред, првото поле било со црвена боја. Во секој од аглите во ова поле била сошиена бела ѕвезда во чијшто центар бил сошиен круг од црна чоја, а во средината на полето била сошиена кружна нашивка од бело платно, во чијшто центар била сошиена повеќекрака ѕвезда од црна чоја. Второто поле во средниот ред е центарот на знамето. Ова поле е од шарен кариран материјал на којшто бил пришиен круг од бело платно. На кругот бил пришиен крст од црвен материјал,

сл./Fig. 9

the square field is occupied by a large circular seam of colorful material with flowers. The inner seam is made of black felt, and the outer one is made of red. In the center of the circle is a black felt cross. To the left and right of the white cloth are sewn red cloth, on which in the middle there is a sewn white cross. A strip of navy blue and yellow

material is sewn on the lower part of the white square, on which three red streamers are sewn, and two such streamers are sewn on the red cloth with white cloth. There is a cross on each of the streamers, on the white streamers red, and on the red streamers white crosses (Fig. 9).

The second flag from which Stejic-Polenakovic gives a picture is not known to which Galichnik family it belonged. It is composed of 9 square fields of white, red, maroon and a field of colorful cotton material. The description will be from left to right on the side from which the stick is drawn. The first field was white, on which with black felt were sewn multi-pointed stars and stitches of colorful material in the shape of a leaf at the corners and in the shape of a circle in the middle. The second square was maroon, with a white star sewn into each corner with a circle of black felt sewn in the center, and a circle of white cloth sewn in the middle of the field, in the center of which was sewn a multi-pointed star of black felt. The third field was white with the same ornaments as the first. In the second row, the first field was red. In each of the corners of this field was sewn a white star in the center of which was sewn a circle of black felt, and in the middle of the field was sewn a round seam of white cloth, in the center of which was sewn a multi-pointed star of black felt. The second field in the middle row is the center of the flag. This field is made of colorful plaid material on which a circle of white cloth was sewn. A cross made of red material was sewn on the circle, and in each of the arms a multi-armed star made of maroon felt. The third field in is the same as the first in

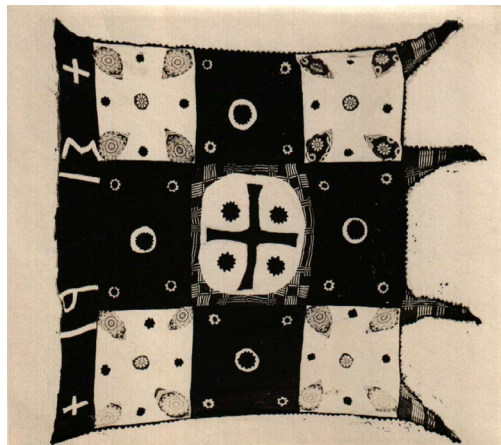

а во секој од краците – повеќекрака звезда од борда чоја. Третото поле е исто како првото од овој ред. Полињата во третиот ред се исти како во првиот. На едната страна од знамето се наоѓале четири пламеници од кариран материјал од црвена, бордо, бела и црна боја (Стејић-Поленакровић 1950, 134-135). Од спротивната страна на платното, коешто е наменето за да се протне мотката, се забележува годината 1913, и најверојатно тоа е годината кога е сошено за некоја свадба (сл. 10). Истото ова знаме го среќаваме и на фотографија во фондот на Христо Вакарелски, кој го фотографирал уште во периодот кога се употребувало во Галичник (Central State).

Прашувавме да не има во некое мијачко семејство и други сочувани семејни знамиња, но повеќето испитаници со кои зборувавме, воопшто не ни знаеја дека постоеле вакви знамиња. Само на некои постари фотографии од свадби што ги најдовме, се гледаат неколку од овие знамиња, но не потполно. За среќа, Лудвик Куба опишал некои од семејните знамиња, па дознаваме како изгледале:

„Одев од бајрак до бајрак. Освен неколкуте државни знамиња, повеќето беа во различни бои и различни шари, општо земено вкусно, стилски, хералдички составени и цртани: крст со четири полумесечини во аглите или круг со четири крста во половините на секоја страна и др.“ (сл. 11 и сл. 12) (Куба 2007, 95.)

Покрај погоре споменатите знамиња, според фотографии и описи успеавме да реконструираме уште две знамиња

сл./Fig. 10

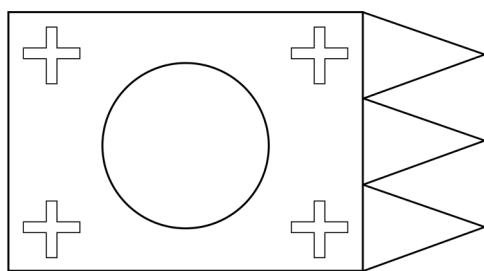
the same flag can be found in a photograph in the fond of Hristo Vakarelski, who photographed it in the period when it was used in Galichnik (Central State).

We inquired if there were any preserved family flags in some Mijak families, but most of the respondents we spoke to did not even know such flags existed. Only some of the older wedding photos we found show some of these flags, but not all of them. Fortunately, Ludvik Kuba described some of the family flags:

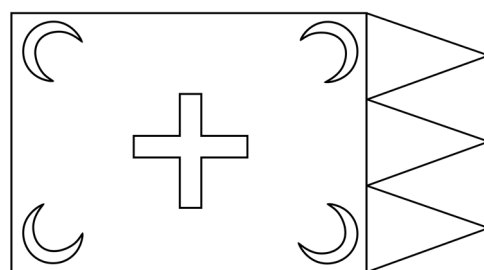
“I went from flag to flag. Apart from a few state flags, most were in different colors and different patterns, generally tastefully, stylishly, heraldically composed and drawn: a cross with

four crescents in the corners, or a circle with four crosses in the halves on each side, etc.” (Fig. 11 and 12) (Куба 2007, 95)

In addition to the above-mentioned flags, photos and descriptions allowed reconstruction of two more flags from Galichnik, one of which belonged to the Azhievci family, and the other is not known to which family it belonged. There are fragments of other family flags that are known to belong to the Galichnik families, but they are seen only little, so it is not possible to make a

сл./Fig. 11

сл./Fig. 12

од Галичник, од коишто едното му припаѓало на семејството Ажиевци, а другото не е познато на чие семејство припаѓало. Постојат фрагменти и од други семејни знамиња за коишто се знае на чии галички семејства припаѓале, но малку се гледаат, па не е можно да се направи реконструкција за тоа како би изгледале.

Знамето на Ажиевци во средината има крст, во секој од аглите полумесечина, а внатре во полумесечината како да има некој круг. Покрај полумесечината, во секој од аглите, малку повнатре има и животно. Едното животно е можно да е куче, а другото овца или коњ. Крајот на платното завршува во три пламеника (сл. 13) (Бужаровски Д. 2020, 52). Ова знаме е мошне слично со едно од знамињата што ги опишува Лудвик Куба.

При реконструкцијата се соочивме со проблем, затоа што на фотографиите се гледаа само две од четирите животни, па бидејќи не знаевме дали другите животни биле исти или различни со тие што ни се познати, ги ставивме истите. Проблем беше и која боја било ова знаме, бидејќи фотографиите се црно-бели, па за да не праваме претпоставки го направивме црно-бело (Бужаровски Д. 2020, 52), иако најверојатно било со бела, црвена и црна боја, а можеби и жолта, бидејќи овие се боите што главно преовладуваат на сите овие знамиња.

Второто знаме за коешто не знаеме на чие семејство му припаѓало е главно од бело платно. Во средината има круг, во којшто пак, има уште еден круг со потенка контура. Во вториот круг има крст. На секој од четирите агли на платното има некоја црна фигура што личи на топче, но можеби е и повеќекрака звезда (имајќи предвид дека на сите досега познати знамиња имаме ѕвезди). Помеѓу четирите круга имаме четири крста. Платното завршува со пламеници, за коишто претпоставивме дека се три, бидејќи фотографијата не се гледа потполно (сл. 14).

На споменатата француска репортажа за Македонија од

reconstruction of what they would look like.

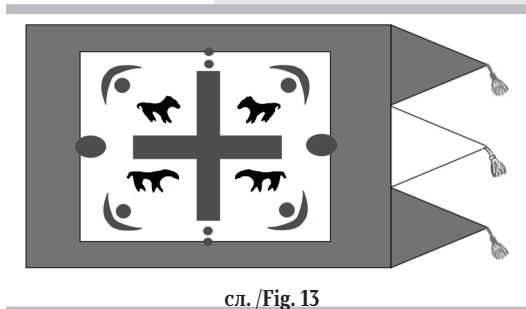
The flag of Azhievcı has a cross in the middle, in each of the corners a crescent, and inside the crescent as if there is a circle. Besides the crescent, in each of the corners, a little further in, there is an animal. One animal may be a dog and the other a sheep or a horse. The end of the canvas ends in three streamers (Fig. 13) (Бужаровски Д. 2020, 52). This flag is very similar to one of the flags described by Ludvik Kuba.

During the reconstruction we faced a problem because only two of the four animals could be seen in the photos, so since we did not know if the other animals were the same or different from the ones we knew, we put the same ones. The

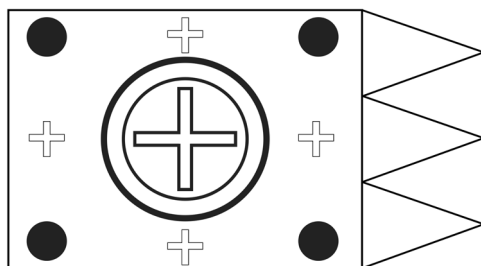
color of this flag was also a problem, because the photos are black and white, so in order not to make assumptions, we also made it black and white (Бужаровски Д. 2020, 52), although it was probably in white, red, and black, and maybe and yellow, because these are the colors that mainly dominate on all these flags.

The second flag for which we do not know which family it belonged to is mostly made of white cloth. There is a circle in the middle, in which there is another circle with a thinner contour. There is a cross in the second circle. At each of the four corners of the canvas there is a black figure that looks like a circle but may also be a multi-pointed star (given that we have stars on all known flags so far). Between the four circles we have four crosses. The canvas ends with streamers, which we assumed were three, because the photograph is not fully visible (Fig. 14).

In the French reportage about Macedonia from 1960 by Irene Chageneau (Yougoslavie), we can see a family flag used at a wedding in Galichnik. This flag is not fully visible, and the footage is of poor quality. From

сл./Fig. 13

сл./Fig. 14

1960 година од Ирен Шању (Yougoslavie), можеме да забележиме едно семејно знаме, употребено на свадба во Галичник. Ова знаме не се гледа потполно, а и снимката е со лош квалитет. Од тоа што се гледа, може да забележиме дека ова знаме мошне наликува на едно од знамињата што се чува во Музејот на Македонија, но очевидно е дека се работи за различно знаме. Составено е од бело правоаголно платно, на рабовите со некоја потемна боја, можеби црвена или бордо. За разлика од знамето што се чува во музејот, ова знаме изгледа има повеќе пламеници (не може да се види колку, но најверојатно се пет) и се со истата потемна боја (црвена или бордо), но има и со бела боја. Во средината има розета, составена од помалку делови, а во едниот агол може да се забележи полумесечина.

Јован Јоновски и Мојсо Поповски во нивната статија „Македонски свадбени знамиња“ зборуваат и за едно знаме коешто било донирано во Крушевскиот музеј од семејството Томалевски (Јоновски и Поповски 2020, 13). Ристо Бужароски вели дека Томалевци воделе потекло од Галичник, претходно се презивале Димоски, а Ѓорѓе Томалески кој бил роден во 1897 година, сметал дека неговиот дедо Димо дошол од Галичник во Крушево околу 1750 година (Бужароски Р. 1976, 128). Дека Томалевци водат потекло од Галичник се потврдува и во една друга статија за Наум Томалевски, објавена во весникот Свобода или смрт, во којашто пишува дека Наум Томалевски бил роден во Крушево во 1884 година. Татко му се викал Христо Димов-Томалевски кој водел потекло од Галичник, а мајка му Коца Георјева-Гарска од селото Гари, Реканско (Злодейцитџ 1930, 2). Врз основа на ова, најверојатно знамето за коешто зборуваат Јоновски и Поповски е исто така мијачко семејно знаме, а тоа можеме да го воочиме и од самата сличност на другите досега познати мијачки семејни знамиња со ова знаме. Знамето на Томалевци е нецелосно и од него се сочувани само два дела, но најверојатно делот што недостасувал бил симетричен со сочувани-

what can be seen, this flag is very similar to one of the flags kept in the Museum of Macedonia, but it is obvious that it is a different flag. It is made of white rectangular canvas, on the edges with a darker color, maybe red or maroon. Unlike the flag kept in the museum, this flag seems to have more streamers (we cannot see how many, but probably five) and are the same darker color (red or maroon), but there is also white. There is a rosette in the middle, composed of fewer parts, and a crescent moon can be seen in one corner.

Jovan Jonovski and Mojsa Popovski in their article “Macedonian Wedding Flags” talk about a flag that was donated to the Krushevo Museum by the Tomalevski family (Јоновски и Поповски 2020, 13). Risto Buzharoski says that Tomalevci originated from Galichnik, previously they were called Dimoski, and Gjorgje Tomaleski who was born in 1897, thought that his grandfather Dimo came from Galichnik to Krushevo around 1750 (Бужароски Р. 1976, 128). That Tomalevci

originates from Galichnik is confirmed in another article about Naum Tomalevski published in the newspaper “Freedom or death” in which it is written that Naum Tomalevski was born in Krushevo in 1884. His father’s name was Hristo Dimov Tomalevski and had origin from Galichnik, and his mother Koca Georeva Garska from the village of Gari, Reka region (Злодейцитџ 1930, 2). Based on

сл./Fig. 15

these facts, the flag that Yonovski and Popovski described is probably also a Mijak family flag, and we can see that from the similarity of the other previously known Mijak family flags with this flag. The flag of Tomalevci is not complete and only two parts of it are preserved, but most likely the missing part was symmetrical with the preserved part (Јоновски и Поповски 2020, 13) (Fig. 15).

From the other Mijak villages, only one flag from the village of Selce has been preserved (Fig. 16). This flag was obviously first of the Josifovci

от дел (Јоновски и Поповски 2020, 13) (сл. 15).

Од другите мијачки села е сочувано само едно знаме, од селото Селце (сл. 16). Ова знаме очигледно прво било на семејството Јосифовци, а потоа го користело семејството Пандиловци, бидејќи тоа му било подарено на Мелентие Пандиловски за свеченостите за неговата свадба, од неговиот роднина Јосиф Јосифовски (Мијачки „крстат“ барјак 1995, 15). Во статијата „Белешки за мијачкото знаме“, во којашто како извор за знамето на Пандиловци се користи исто така Тресонечкиот летопис (Филипова 2005,3), ова знаме е помешано со мијачкото знаме коешто започнало да се употребува од 1995 година во Тресонче, и всушност е даден опис на ова знаме, а не на знамето на семејството Пандиловци. Во друга статија пак, од Блажевски, ова знаме е напишано дека е на семејство од Галичник (Блажевски 2006, 18), па сакаме да нагласиме дека ова знаме е од селото Селце како што видовме погоре, а не од Галичник. Во прилог на тоа оди и фактот што во Галичник не се знае дека имало семејство Пандиловци, а и во еден список на галички семејства, вакво семејство не среќаваме (Ажиески 2009, 88).

Семејството Пандиловци претпоставува дека знамето е постаро од 200 години (Мијачки „крстат“ барјак 1995, 14). Инаку е слично со едно од знамињата што се чува во Музејот на Македонија. Тоа е од бело платно, а на сите четири рабови има црвено платно. Платното од едната страна завршува со три пламеника. Во центарот на знамето се наоѓа розета, составена од осум парчиња во црвена, жолта и бела боја. Во четирите агли на знамето, од едната страна имаме претставени две фигури на коњаник, а од другата страна имаме полумесечина со ѕвезда, како и фигура што личи на цвет. Над коњаниците со сини избледени букви дури пишува „Усура фамилиа“, што

сл./Fig. 16

family, and then used by the Pandilovci family, because it was given to Melentie Pandilovski for the celebrations of his wedding by his relative Yosif Yosifovski (Мијачки „крстат“ барјак 1995, 15). In the article “Notes on the Mijak flag” in which

the Tresoneche chronicle is used as a source for the flag of Pandilovci (Филипова 2005, 3), this flag is misplaced with the Mijak flag which has been used since 1995 in Tresonche. The article gives a description of this flag, not the flag of the Pandilovci family. In another article, Blazhevski wrote that this flag belongs to a family from Galichnik (Блажевски 2006, 18), so we want to emphasize that this flag is from the village of Selce as we saw above, and not from Galichnik. This is supported by the fact that in Galichnik the Pandilovci family is unknown, and in a list of Galichnik families we do not find such family (Ажиески 2009, 88).

The Pandilovci family assumes that the flag is older than 200 years (Мијачки „крстат“ барјак 1995, 14). Otherwise, it is similar to one of the flags kept in the Museum of Macedonia. It is made of white cloth and has red cloth on all four edges. The canvas on one side ends with three streamers. In the center of the flag is a rosette consisting of eight pieces in red, yellow, and white. In the four corners of the flag on one side we have two figures of a horseman, and on the other side we have a crescent with a star, as well as a figure that looks like a flower. Above the horsemen in blue faded letters is even written “Usura famiglia” which means family flag (Блажевски 2006, 18).

On a wedding photo from Tresonche a family flag can be seen (Fig. 18). On another photo from a wedding in the village of Bitushe, taken by Georgi Traychev around 1917, during the custom of carrying

сл./Fig. 18

значи семејно знаме (Блажевски 2006, 18).

На една фотографија од свадба, од Тресонче, се забележува едно семејно знаме (сл. 18). На друга фотографија од свадба во селото Битуше, направена од Георги Трајчев околу 1917 година, при обичајот носење на невестата да наполни вода, можеме да забележиме едно од семејните мијачки знамиња што се користеле во ова село (сл. 17). Но за жал, овие две семејни знамиња се гледаат мошне малку, и не можеме да видиме што има на нив.

На фотографија од селото Лазарополе, исто така се гледа некое семејно знаме. Ова знаме за разлика од претходните фотографии се гледа повеќе и бевме во можност да го реконструираме. Основата, платното е од бела боја и платното завршува со пламеници (најверојатно три пламеника), коишто изгледа дека се со различна боја од основата на платното. На рабовите на платното има лента со темна боја, за којашто не може да се каже која боја е, бидејќи фотографијата е црно-бела. Најверојатно се работи за црвена или бордо боја, но може да е и црна боја, имајќи ги предвид досега познатите знамиња и боите што преовладуваат. Од страната од кај пламениците има две животни во аглите. Едното животно личи на куче или овца, а другото е коњ. Во средината на платното има два големи круга, од коишто поголемиот е со потенка контура, а помалиот со подебела. Во самата средина на кругот има мал круг со уште подебела контура, но оваа контура е со бели точки. Во овој круг има крст (сл. 19 и сл. 20).

За семејните знамињата што се користеле за време на свадбите во Лазарополе и другите мијачки села зборува и Исаја Радев Мажовски. Тој тргнува со грешна претпоставка за поте-

сл./Fig. 17

the bride to fill water, we can see one of the family Mijak flags that were used in this village (Fig. 17). Unfortunately, these two-family flags are only partially visible, and we cannot see what is on them.

A photo from the village of Lazaropole also shows a family flag. This

flag, unlike the previous photos, is more visible and we were able to reconstruct it. At the base, the canvas is white, and the canvas ends with streamers (probably three), which seem to be a different color from the base of the canvas. There is a dark stripe on the edges of the canvas,

the color of which cannot be determined because the photo is black and white. It is probably red or maroon, but it can also be black, given the previously known flags and colors that prevail. There are two animals in the corners on the side of the streamers. One animal looks like a dog or a sheep, and the other is a horse. In the middle of the canvas there are two large circles, the bigger one with a thinner contour, and the smaller circle with a thicker one. In the middle of the circle there is a small circle with an even thicker contour, but this contour has

white dots. There is a cross in this circle (Fig. 19 and 20).

Isaia Radev Mazhovski also talks about family flags used during the weddings in Lazaropole and other Mijak villages. He makes a wrong assumption about the origin of these flags, because he supports the idea that the Ancient Macedonians were Slavs. Consequently he believes that the Macedonians, after the defeat of the Romans, allowed some of the Western Macedonian Slavs to use their flags but only during weddings (Мажовски 1922, 18). Of course, his assumption about the origin of

сл./Fig. 19

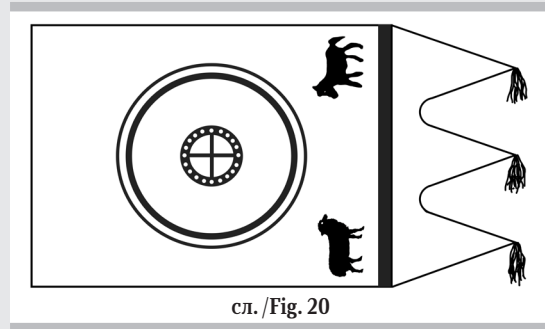
клото на овие знамиња, бидејќи е застапник на идејата дека Античките Македонци биле Словени, па следствено на тоа, тој смета дека на Македонците по поразот од Римјаните им било дозволено на дел од западните македонски Словени да ги користат своите знамиња само за време на свадбите (Мажовски 1922, 18). Секако дека оваа негова претпоставка за потеклото на знамињата е погрешна, но значаен е описот на семејните знамиња, бидејќи во периодот кога тој живеел, овие знамиња сè уште се користеле, и Мајовски добро ги знаел. Тој наведува:

„Амблемот на словенските македонски знамиња бил мечка, извезена од срма. Височината на дрвото на знамето било два метра, дебелината 4 – 5 сантиметри; должината на платното – метар и половина, ширината – еден метар. Рабовите на платното биле црвени, а внатрешноста – бела. Знаците – амблемите на разните знамиња биле: мечка, лав, полумесечина и рака. Тие знамиња до ден денес постојат во Македонија и се носат по свадби, но само во некои од дебарските села, каде што освен знамињата, запазени се и некогашните обичаи. Тие села се: Галичник, Лазарополе, Тресонче, Гари, Осој, Јанче, Велебрдо, Битуше, Косоврасти и Мелничани“ (Мажовски 1922, 18-19).

Како што кажавме, Мајовски тргнува со погрешна теза околу потеклото на семејните мијачки знамиња и не ни ги нарекува семејни, но неговиот запис е значаен, бидејќи дава делумен опис на знамињата, најверојатно на оние што се користеле во неговото родно село Лазарополе, иако главно во сите мијачки села, овие знамиња имале слични симболи.

ЗАКЛУЧОК

Доколку во минатото некогаш постоело едно семијачко знаме, најверојатно е она што го опишува Смиљаниќ, а другите опишани знамиња се всушност семејни знамиња што настанале подоцна. Со распаѓањето на племенската организација кај Мијаците и појавата на првите преселби, престанала употребата на мијачкото знаме. Но сепак, тоа не згаснало сосема, бидејќи врз основа на него, започнале да се шијат семејните мијачки знамиња, коишто имале сличности со мијачкото знаме, и секое семејство имало свое знаме, коешто било обе-

сл./Fig. 20

the flags is incorrect, but the description of the family flags is important, because in the period when he lived these flags were still used and Mazovski knew them well. He states:

“The emblem of the Slavic Macedonian flags was a bear, embroidered with silver thread. The height of the flagpole was two meters, the thickness was 4-5 centimeters; the length of the canvas a meter and a half, the width one meter. The edges of the canvas were red, and the inside was white. The signs - the emblems of the various flags were: bear, lion, crescent and hand. These flags still exist in Macedonia and are displayed during weddings, but only in some of the villages of Debar, where in addition to the flags, the former customs are preserved. Those villages are Galichnik, Lazaropole, Tresonche, Gari, Osoj, Jance, Velebrdo, Bitushe, Kosovrasti and Melnichani” (Мажовски 1922, 18-19).

As we have stated, Mazovski starts with an incorrect thesis on the origin of the Mijak family flags and does not call them family, but his record is important because it gives at least a partial description of the flags, probably those used in his native village Lazaropole, although mainly in all Mijak villages these flags had similar symbols.

CONCLUSION

If there was ever one flag of all the Myaks in the past, it is probably the one that Smiljanic describes, and the other flags described are in fact family flags that originated later. With the disintegration of the tribal organization at the Mijaks and the appearance of the first migrations, the use of the Mijak flag essentially ceased, but did not disappear completely. It served as the basis of family Mijak flags, which had similarities with the Mijak flag, with each family having a unique flag, which was the

лежје на куќата и се користело за време на свадбите. Овие знамиња биле употребувани сè до третото и четвртото десетлетие на XX век, кога постепено почнуваат да се заменуваат со државното знаме на тогашната држава, Кралството Југославија, а подоцна со знамето на Народна Република Македонија. Поради ова, но најверојатно и поради големото раселување на мијачкиот крај по Втората светска војна, семејните мијачки знамиња речиси напивно се заборавиле и изгубиле, а денес ретко кој знае дека постоеле.

hallmark of the house and used during weddings. These flags were used until the third and fourth decade of the XX century when they gradually began to be replaced by the state flag of the Kingdom of Yugoslavia, and later by the flag of the People's Republic of Macedonia. Due to this, but probably also due to the large emigrations in the Mijak region after the Second World War, the Mijak family flags were almost completely forgotten and lost, and today few people know they existed.

СЛИКИ • FIGURES

1. Тома Смиљаниќ Брадина/ Toma Smiljanic Bradina (Personal archive of author)
2. Мијачкото знаме/ The Mijak flag (Трайчевъ 1941, 94)
3. Мијачкото знаме според Смиљаниќ, обид за реконструкција/ The Mijak flag according to Smiljanic, attempt for reconstruction
4. Знаме кое се користи денес/ The flag used today (Personal archive of author)
5. Семејни знамиња од Галичник/ Family flags from Galichnik (Personal archive of author)
6. Слика од Галичка свадба насликана од Лудвик Куба/ Painting of Galichnik wedding painted by Ludvik Kuba (Kuba 2007)
- 7, 8. Мијачко знаме, Музеј на Македонија, фото Дамјан Бужаровски/ Mijak Flag, Muzeum of Macedonia, photo Damjan Buzharovski
9. Семејното знаме на Муратовци/ The family flag of Muratovci (Стејић-Поленковић 1950, 137)
10. Семејно знаме од Галичник од 1913/ Family flag from Galichnik from 1913 (Central State Archive Sofia)
- 11, 12. Обид за реконструкција на семејно знаме од Галичник според описот на Лудвик Куба/ Attempt for reconstruction of family Mijak flag according of the description of Ludvik Kuba
13. Обид за реконструкција на семејното знаме на Ажиевци од Галичник/ Attempt for reconstruction of Azhievci family flag from Galichnik
14. Обид за реконструкција на едно од семејните знамиња од Галичник/ Attempt for reconstruction of some family flag from Galichnik
15. Семејното знаме на Томалевци, фото Јован Јоновски/ The family flag of Tomalevci, photo Jovan Jonovski
16. Семејното знаме на Пандиловци/ The family flag of Pandilovci (Филипова 2007)
17. Свадба во Битуше на која се забележува семејно знаме/ Wedding in Bitushe on which we can see a family flag (Трайчевъ 1917)
18. Свадба во Тресонче на која се забележува семејно знаме/ Wedding in Tresonche on which we can see a family flag
19. Свадба во Лазарополе на која се забележува семејно знаме/ Wedding in Lazaropole on which we can see a family flag
20. Обид за реконструкција на семејното знаме од Лазарополе/ Attempt for reconstruction of the family flag from Lazaropole

БЕЛЕШКИ • NOTES

- 1 Во тврдењето на Станојевиќ, не е јасно што тој подразбира под светска војна, дали некоја друга војна или мисли на Првата светска војна, бидејќи мијачкото знаме, како што ќе видиме подолу во текстот, престанало да се употребува многу пред Првата светска војна./ In Stanojević's claim, it is not clear what he means by world war, whether another war or the meaning of the First World War, because the Mijak flag, as we will see below in the text, ceased to be used long before the First World War.
- 2 Од информацијата што ја дава Перишиќ дознаваме и дека за славите во Галичник се употребувале знамиња коишто биле само за таа намена, што значи дека постоеле посебни знамиња што биле употребувани за славите, а други знамиња биле употребувани на свадбите./ From Perishich's information we find that on the saint's day in Galichnik were used flags only for that occasion, which means that there were different flags used to the saint's day, and different flags used for the weddings.
- 3 Смиљаниќ најверојатно мисли на големата преселба што се случила во 1690 година, предводена од патријархот Арсеније III Црнојевиќ и втората голема преселба којашто се случила во 1737 година, а била предводена од патријархот Арсеније IV Јовановиќ (Samardžić 1989, 84)./Smiljanic probably refers to the great migration that took place in 1690 led by Patriarch Arsenije III Crnojevic and the second great migration that took place in 1737, which was led by Patriarch Arsenije IV Jovanovich (Samardžić 1989, 84).
- 4 За детален опис на овие знамиња види Јоновски и Поповски 2020, 12-13./ For detailed description of these flags see Јоновски и Поповски 2020, 12-13.

Необјавени извори / Unpublished sources

Архив МАНУ „Хараламије Поленаковиќ“ фонд Тома Смиљаниќ Брадина.

Central State Archive Sofia, фонд 2072K Христо Варкарелски, архивска единица 502 Снимки сврзани со црковни и народни обичаи во Македонија.

Објавени извори / Published sources

Гајиќ, Ј. М. 1901. „С лепенца на Радику, путничке белешке“. Во *Годишњица Николе Чупића*, књига XXI. Београд.

Куба, Лудвик. 2007. *Книга за Македонија*. Преведено од Донка Даниловска Роус. Скопје: Македонска реч.

Јстребовъ, И. С. 1886. *Объчаи и пѣсни турецкихъ сербовъ (въ Призрѣнѣ, Ипекѣ, Моравѣ и Дибрѣ)*. С. Петербургъ.

Весници / Newspapers

Бацовиќ, Деспот. 6 маја 1878. „Којој словенској грани припаѓају Словени у горњој Албанији и у Македонији“. *Српске новине*, број 100 год.а XLVI.

Блажевски, Иван. 26.02.2006. „Пред десетина дена откриено древно македонско знаме“. *Време*, 644, 18-19.

Галичник илустрирана ревија. јули 1951. Галичник.

Злодейцитъ убиха и Наумъ Томалевски. 1930. Во *Свобода или смърт* год. V, број 114.

Станојевиќ, Ст. 6 септембар 1930. „Наше заставе у средњем веку“. *Полтика*, број 8022 год. XXVII, 2-3.

Библиографија / Bibliography

Ажиески Галев, Гапе. 2009. *Фактографија за семејствата Ажиески*. Скопје: Издание на авторот.

Алексиџев, Арсени. 1914. „Етнографски бѣлежки за полянитъ, мияцитъ и бърсјацитъ“. Во *Сборник на народни умотворения, наука и книжина*, књига XXX.

Божовиќ, Григорије. 1930. *Урезане истине*. Београд.

Бужаровски, Дамјан. 2020. *Семејството Бундалевци родословие поврзано со мојата прабаба Тодорка Николова, моминско Бундалевска (1908-1981) и нејзиниот брат Симон С. Бундалевски (1890/4-1989)*. Скопје: Дамјан Бужаровски.

Бужароски, Ристо. 1976. *Галичка повест*. Скопје: ООЗТ книгоиздателство „Наша книга“.

Верковичъ, Стефанъ. 1868. *Описаніе быта болгаръ населяющихъ македонію*. Москва

Григоров, Марко. 1907. „Говорът на Малореканците (Мияците) в Дебърско“. *Известия на семинара по славянска филологија при универзитетата в Софија*, књига II, 200-304.

Јоновски, Јован и Мојсо, Поповски (2020). „Македонски свадбени знамиња“. *Македонски хералд*, број 15, 3-24.

Кличкова, Вера, и Милица, Георгиева. 1965. „Свадбените обичаи од селото Галичник-Дебарско“. *Гласник на етнолошкиот музеј*, 2, 95-184. Скопје.

Лоноски-Огъановиќ, Риста. 2004. *Галичник и Мијаците*. Скопје.

Мажоски, Радев, Исая. 1922. *Вжзпоминания*. Софија.

Македонија како природна и економска целина. 1978.

Скопје: Институт за национална историја.

Манојловиќ, П. Коста. 1926. „Свадбени обичаји у Галичнику“. *Гласник етнографског музеја у Београду*, књига прва, 84-93. Београд.

Мијачки „крстат“ барјак. 1995. Во *Тресонечки летопис*, уредник Мирко Миронски, 14-15.

Петровиќ, Ж. Петар. 1931. „Свадбене обичаји у Галичнику“. *Гласник етнографског музеја у Београд*, књига шеста, 90-99. Београд.

Смиљаниќ, Тома. 1921. „Пастирски живот код Мијака“. *Гласник географског друштва*, св.5, 230-239. Београд.

Смиљаниќ, Томе. 1925. „Мијаци, Горна Река и Мавровско поле“. *Српски етнографски зборник*, кн.35. Београд: Српска краљевска академија.

Стејић-Поленаковиќ, Х. Радмила. 1950. „Галички свадбени барјаци“. *Музеји часопис за музеолошко-конзерваторска питања*, број 5. Београд: Просвета.

Тодоровски, Глигор. 1970. *Малореканскиот предел општествено-економските и просветните прилики во периодот од 80-те години на XIX век до крајот на Првата светска војна*. Скопје: Институт за национална историја.

Томиќ, Светозар. 1923. „Скопље-Тетово-Гостивар-Маврово-Галичник“. *Братство*, 17, 215-229.

Трайчевъ, Георги. 1917. Бигорски манастир Свети Иван Предтеча. Софија.

Трайчевъ, Георги. 1941. *Книга за Мияцитъ* (историко-географски очерк). Софија.

Филипова, Снежана. 2005. „Белешки за Мијачкото знаме“. *Македонски хералд*, година 1, број 1, 2-6.

Филипова, Снежана. 2007. „Белешки за Мијачкото знаме - Толкување на аплицираните мотиви“. *Македонски хералд*, година 3, број 2, 5-8.

Цвијиќ, Јован. 2000. *Балканско полуострво*. Треће издање. Београд: Српска академија наука и уметности.

Gidal, Tim, & Sonia, Gidal. 1957. *My village in Yugoslavia*. New York: Pantheon Books Inc.

Samardžič, Radovan. 1989. „Migrations in Serbian history“. *Migrations in Balkan history*, 83-90. Belgrade.

Smiljanić, Tomo. 1924. „Plemenske odlike Mijaka“. Во *Narodna starina*, vol. 3 No. 7, 61-74.

Соговорници / Interviews

Ангелина Бужаровска род. Веноска, во Гостивар во 1941 година. Разговарано на 19.09.2020 година во Скопје.

Загорка (Горица) Перишиќ род. Мелоска, родена во Галичник во 1933 година. Разговарано на 18.08.2018 година во Скопје.

Стојан Мелоски, роден во Галичник во 1944 година. Разговарано на 12.03.2018 година во Скопје.

Томо Черепналкоски, роден во Галичник во 1952 година. Разговарано на 08.12.2018 година во Скопје.

Видео / Video

Документарен филм Yougoslavie: la Macédoine et Dubrovnik, Irène Chagneau, Ina.fr 1960. Посетено на 19.07.2021. <https://www.youtube.com/watch?v=cnKiyTn7gC0&t=211s>